

Innehåll

	Lista över illustrationer	8
	Förord	11
1	Det universella språket	17
2	Varför evolutionen aldrig hade givit oss Spock	41
3	Genvägar till lyckan	69
4	Huvud och hjärta	102
5	Datorn som grät	127
	Efterord: Hjärtat har sina skäl	152
	Lästips	156
	Källmaterial	160
	Register	167
	Om författaren	175

Illustrationer

1. Ansiktsuttryck knutna till primära emotioner. Fig. 3.2 ur P. Ekman och W. V. Friesen: *Unmasking the Face: A Guide to Recognizing Emotions from Facial Expressions*. Englewood Cliffs, N. J./ Prentice-Hall, 1975 20
Paul Ekman and Wallace V. Friesen
2. Två etsade självporträtt av Rembrandt, 1630. Överraskning och ilska/förakt 24/25
Foto: AKG London
3. Fyra videostillbilder av en högländare från Nya Guinea med olika ansiktsuttryck, tagna av dr. Paul Ekman 26
Paul Ekman
4. *Romeo och Julia*, 1884, av Sir Frank Dicksee (1853–1928) 35
Southampton City Art Gallery, Hampshire, UK/Bridgeman Art Library
5. Leonard Nimoy som mr Spock i *Star Trek II: Khans vrede*, 1982 42
Ronald Grant, Archive/Paramount Pictures
6. ”Du är så känslösam ...” (serie av Jacky Fleming) 43
© Jacky Fleming, ur *Hello Boys*, Penguin 1996
7. Amygdalans högre och lägre bana 47
Joseph LeDoux: *The Emotional Brain*, 1998, Weidenfeld & Nicholson Ltd., London

8. **Katt, ilsken och redo att slåss. Trägravyr av Thomas William Wood 49**
 Ur Charles Darwin: *The Expression of the Emotions, upplagan från 1872*
9. **Hippocampus och amygdalans placering, samt omgivande kortikala områden 54**
 J. H. Martin: *Neuroanatomy: Text and Atlas*, Elsevier, 1989.
 © 1989 Appleton och Lange. Med tillstånd från McGraw-Hill companies
10. ***Jealousy and Flirtation*, av Haynes King (1831–1904) .. 64**
 Victoria and Albert Museum, London/
 Bridgeman Art Library
11. **”It could be you”, affisch från British National Lottery, där en hand kommer från skyn 71**
 © The National Lottery/Camelot Group
12. **Mogen man med hörlurar, slutna ögon 87**
 © Colin Hawkins/Stone
13. **Prästinnan Ihat luktar på en lotusblomma, egyptisk relief, ca 2494–2345 f.Kr. 89**
 Egyptian Museum, Cairo/Werner Forman Archive
14. **Människor som dansar på en ravefest 100**
 © Eva Brownlow/Sally & Richard Greenhill
15. **De tre olika versionerna av den avgörande åttonde bilden i sekvensen som Christianson och Loftus använde 109**
 S. A. Christianson och E. Loftus. 1991, ”Remembering Emotional Events: The Fate of Detailed Information”, *Cognition and Emotion*, 5, 81–108
16. **Graf över resultaten från Mackies och Worths experiment 115**
 Teckning av författaren baserad på en numerisk tabell i Mackie och Worth, 1989, s. 34

17. Hitler talar inför 2 miljoner
människor första maj
1934 120
© Hulton Getty
18. HAL från 2001: ett rymd-
äventyr, 1968 128
Ronald Grant Archive/Warner Brothers
19. Roboten Kismet som
utvecklades vid
Massachusetts Institute
of Technology och kan
visa några olika ”mänskliga”
känslouttryck, här sorg,
glädje och förvåning 132
Peter Menzel/Science Photo Library
20. Mobile Assistant IV®,
bärbar röststyrd dator
av den amerikanska firman
Xybernaut 138
Xybernaut Corporation, USA
21. AIBO Entertainment-
roboten, producerad
av Sony 143
”AIBO” Entertainment Robot ERS-111
© Copyright Sony Corporation, 1999
22. Harrison Ford kysser
Sean Young, ur *Blade
Runner*, 1982 150
Ronald Grant Archive/Warner Brothers

Förlag och författare ber om ursäkt för eventuella fel eller försummelser i listan ovan. Om de blir kontaktade skall de med glädje åtgärda dessa snarast möjligt.

Förord

Det råder svåra tider för ordet sentiment. I dag är det ett ovanligt ord, och dess släkting sentimental har negativ klang. För omkring tvåhundrafemtio år sedan, i slutet av upplysningstiden, var det annorlunda. Då hade sentiment ungefär samma betydelse som känsla har i dag.

Upplysningsfilosoferna fascinerades av känslor. David Hume, Adam Smith och Thomas Reid skrev alla långa texter om våra känslor och passioner. Dessa tänkare ansåg att känslorna var oerhört viktiga för vår existens, både som individer och sociala varelser. Smith grundade inte bara "the dismal science" (den dystra vetenskapen, ekonomi), han var också med och banade väg för "the sentimental science" (känslövetenskapen, känslornas psykologi). I sin första bok, *The Theory of Moral Sentiments* (1759), förde han fram tanken att känslorna är tråden i samhällets väv. I likhet med Hume och Reid såg Smith inte känslorna och tankarna som varandras ofrånkomliga fiender. Dessa tänkare ansåg att det var rationellt att vara känslös, och att ingen vetenskap om våra tankar skulle kunna vara fullkomlig om den inte också rörde hjärtat.

Romantikerna avfärdade den här bilden och återinförde en äldre bild där känslorna var förnuftets raka motsats. Människorna var tvungna att välja mellan känsla och förnuft, och de kloka valde att följa hjärtat och inte huvudet. Rousseau menade att förnuftet hade lett människan ut ur hennes oskyldiga "naturtillstånd" och in i förfallet. Att återvända till det oskyldiga tillståndet innebar att lyssna till känslorna snarare än att fråga logiken till råds. Det var poesin, inte vetenskapen, som skulle öppna dörren till känslornas hemligheter.

Jag instämmer i upplysningens syn på känslor. Till skillnad från romantikens människor tror jag inte att känslorna är motställda förnuftet, eller att vi alltid gör klokast i att följa hjärtat snarare än huvudet. I stället tror jag liksom Adam Smith att intelligent beteende är resultatet av en väl avvägd blandning av känsla och förnuft. Jag tror att en varelse utan känslor skulle vara mindre förnuftig än vi, inte mer, men jag tror också att det finns tillfällen när det är bättre att lyssna på huvudet än hjärtat. Förmågan att avgöra när det är bäst att lyda känslorna eller strunta i dem är en värdefull talang som ibland har kallats ”emotionell intelligens”.

I denna bok argumenterar jag för en återgång till synen på känslorna som förnuftets allierade, inte dess fiender. Liksom Smith och Hume anser jag att det inte bara är möjligt att bedriva vetenskapliga studier av känslor, utan också mycket värdefullt. Det beror inte på att jag tror att vi någonsin skulle kunna reducera känsloupplevelser till torra formler. Däremot behöver det inte finnas någon motsättning mellan att tänka klarare om känslor och att känna starkare. Det är min förhoppning att kunskapen om hur känslor fungerar kan hjälpa oss leva rikare liv, inte fattigare. Om inte annat kan det vara spännande att lära sig mer om forskningens senaste framsteg för vår förståelse av dessa mystiska fenomen.

Vetenskapens intresse för känslorna fick något av en renässans på 1990-talet. Under stora delar av 1900-talet var känsloforskningen begränsad till några få psykologer och ännu färre antropologer. Vid 2000-talets början har saker och ting förändrats. Nu är känslor ett hett ämne. Antropologerna har börjat ifrågasätta sina tidigare åsikter om känsloupplevelsens kulturella relativitet. Kognitiva psykologer ägnar sig inte längre uteslutande åt slutledning, perception och minne utan har åter börjat upptäcka känslprocessernas betydelse.

Neurologer och forskare inom artificiell intelligens har också anslutit sig till debatten och bidragit med ytterligare pusselbitar. Denna bok försöker ta ett steg tillbaka och sätta samman några sådana bitar.

Självklart har en så kort bok som den här ingen möjlighet att täcka alla sidor av ett så komplext forskningsområde. Jag har fått avstå från några oerhört intressanta sidor av känslorforskningen. Läsaren kommer till exempel inte att hitta någon diskussion av känslornas utveckling hos barn, trots att det också är ett forskningsområde på framväxt. Jag går inte heller in på den allt större mängden litteratur om individuella skillnader i känsloupplevelser. Mina ämnesval speglar mina egna personliga intressen och vad jag tror att mina läsare ska finna mest intressant.

Jag börjar med att behandla de många olika upplevelser av känslor som finns i olika kulturer. Varje kultur har sitt eget känsloklimat, och jag stödjer mig på antropologisk forskning där några sådana skillnader finns dokumenterade. Många antropologer anser i dag att skillnaderna mellan olika känsloupplevelser i olika delar av världen är små i förhållande till likheterna. I kapitel ett hävdar jag att känslor utgör ett slags ”universalspråk” som binder samman mänskligheten till en enda familj. Vårt gemensamma arv på känsloplanet sitter djupare än de kulturella olikheter som skiljer oss åt.

Den här gemensamma känslorepertoaren har vi våra gemensamma förfäder att tacka för. Vi härstammar alla från några tusen hominider som levde på Afrikas slätter för hundra tusen år sedan. Många av våra känslor formades under den tiden i det förflutna. Ännu många fler härrör från en tid ännu längre tillbaka, innan våra förfäder ens var människor. I kapitel två utforskar jag känslornas evolutionära historia och hävdar att känslorna var – och fortfarande är –

nödvändiga för vår överlevnad. Känslor är inte bara en lyx. Än mindre är de några hinder för intelligent handlande, som Platon trodde. Tv-serien *Star Treks* skapare misstog sig när de utgick från att vulcanerna, en påhittad utomjordisk ras utan känslor, skulle vara mer intelligenta än människorna. Oavsett vad *Star Trek* säger om Spock skulle en intelligent varelse utan känslor helt enkelt inte kunna utvecklas.

Numera lever vi förstås i helt andra miljöer än de som våra förfäder utvecklades i. Framför allt kan vi skapa lyckokänslor hos oss själva på sätt som våra förfäder aldrig ens drömde om. I kapitel tre diskuterar jag olika former av sådan ”humörteknologi” som lovar oss genvägar till lyckan, från psykoterapi och konst till droger och meditation. Jag frågar om de fungerar eller inte, och diskuterar farorna som hänger samman med några sådana försök att kringgå den mer omständliga väg till lyckan som det naturliga urvalet har stakat ut för oss.

I kapitel fyra förklarar jag hur känslorna påverkar ”kognitiva” förmågor som minne, uppmärksamhet och perception. Känslornas makt över sådana saker gör tekniker som är riktade mot känslorna mycket tilltalande för annonsörer och politiker. Att vädja till känslorna är ett sätt att få människor att ändra åsikt utan att behöva erbjuda goda argument eller stöd för påståenden. Jag avslutar kapitlet med en diskussion av de olika formerna av teknik för känslomässig övertalning, till exempel subliminal perception.

Den disciplin som senast tagit sig in i känslodebatten är artificiell intelligens. Sedan 1990-talets början har datorforskare blivit allt mer intresserade av att bygga kännande maskiner, och människor som arbetar med robotik har redan gjort vissa framsteg på det här området. I det avslutande kapitlet diskuterar

jag dessa nya utvecklingar och spekulerar i vad det hela kommer att leda till. Kommer vi att lyckas bygga robotar som har känslor precis som vi? Och vilka kan konsekvenserna av den sortens teknik tänkas bli?

Jag inbillar mig inte att jag har det sista ordet i frågan om känslor. Kanske kommer vi aldrig att nå fram till en riktigt bra teori om känslor. Men försöket att skapa en sådan teori ser jag som någonting i sig ytterst intressant. Jag hoppas att du ska dela min entusiasm efter att ha läst denna bok.

London
September 2000
Dylan Evans

